

LYDERIŲ VAIDMUO LIETUVOS KAIME: EKONOMINIO IŠSIVYSTYMO IR LYČIŲ LYGYBĖS ASPEKTAI

Ina Skurdenienė¹, Daiva Šeškauskaitė²

¹Lietuvos veterinarijos akademija, Gyvulininkystės institutas,

²Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas

Anotacija

Lietuvos kaime vyksta socialiniai ir ekonominiai pokyčiai, vienaip ar kitaip paliesdami lyčių aspektus ir problemas. Šio tyrimo tikslas – parodyti šių dienų vadovavimo, prekybos ir lyčių lygybės pagrindinius aspektus integracijos kontekste Lietuvoje kaimo vietovėse. Tai susiję su dabartine žemės reforma: žmonės yra motyvuoti pradėti privatų ūkininkavimą, tačiau neturi pakankamai išteklių. Kaimo žmonės prarado daugelį socialinių ir komunalinių paslaugų, kurias teikė kolūkiai. Kaimo vietovėse moterys dirba nekvalifikuotus darbus, žemas išsilavinimo lygis, nedarbas.

Pagrindiniai žodžiai: lyderystė, lyčių lygybė, kaimas, perspektyvos.

Įvadas

Įvade apibrėžiama straipsnio mokslinė problematika, argumentuojamas straipsnyje pateikiamos medžiagos naujumas ir aktualumas, įvardijami probleminiai klausimai.

Straipsnyje daug dėmesio skiriama lyderystės vaidmeniui Lietuvos kaimo kontekste. Lyderis kaime turi būti kitoks nei kiti, įdomesnis, gudresnis, apsukresnis, komunikabilus, darbštus, mokantis dirbti, linksmas, turintis tvirtą moralinių ir dorovinių vertybių sistemą.

Moterų ir vyrų gyvenimas Lietuvos kaimo vietovėse atveria daugybę galimybių, bet yra ir daug su juo susijusių problemų. Kaimo vietovių plėtra šalyje negali būti grindžiama vien žemės ūkiu: siekiant skatinti perspektyvią ir tvarią kaimo plėtrą būtina diversifikacija žemės ūkio sektoriuje ir už jo ribų. Kaimo vietovėse Lietuvoje gyvenančioms moterims reikia skirti ypatingą politinį dėmesį. Būtina teikti svarią paramą vietos iniciatyvoms ir bendruomenės veiklai ir taikyti integruotą požiūrį į kaimo plėtrą, svarbią vietą skiriant moterims. Siekiant kaimo vietovių augimo, užimtumo ir tvaraus vystymosi reikalinga įvairovė. Svarbu stiprinti moterų įsitraukimą ir dalyvavimą naujų ekonomikos sektorių, kaip telekomunikacijų, laisvalaikio paslaugų ir aplinkos gerinimo, veikloje. Pradėjusios savo verslą ir įsteigusios mažas įmones moterys gali atsidurti kaimo vietovių atnaujinimo ir diversifikavimo priešakyje. Turizmas, amatai ir kaimo prekių bei paslaugų teikimas yra daugelyje regionų augimą užtikrinantys sektoriai, atveriantys naujus būdus įvairinti

žemės ūkio veiklą ir steigti labai mažas įmones platesniame kaimo ekonomikos kontekste. Skatinant mokymus, informavimą ir verslininkystę reikia atsižvelgti į specifinius moterų poreikius.

Verslumą inicijuoti galėtų atvykstantys studentai, studijuojantys vadybą, verslą, kultūros vadybą bei žemės ūkio specialybes, kurie atliktų praktiką kaimo vietovėse ir sukurtų realų produktą. Taip kurtųsi darbo vietas.

2006 m. vasario 20 d. Europos Vadovų Taryba patvirtino kaimo plėtros strategines gaires. Norint pasiekti šiose gairėse nurodytus prioritetinius tikslus – pagerinti gyvenimo kaimo vietovėse kokybę, reikia įvairinti kaimo vietovių ekonomiką ir didinti kaimo vietovių konkurencingumą (McGuinness, 2006). Labai svarbu, kad moterys ir vyrai visapusiškai dalyvautų ir prisidėtų perkuriant vietos bendruomenes į naujas įmones. Taip galima maksimaliai padidinti žmoniškumus išteklius. Siektina užtikrinti moterų ir vyrų vienodas galimybes. Remiantis 2000 m. Lisabonoje vykusio Europos Vadovų Tarybos susitikimo metu nustatytais tikslais, iki 2010 m. Europos Sąjunga turi tapti konkurencingiausia ir dinamiškiausia pasaulyje žinių ekonomika, galinčia išlaikyti tvarų ekonomikos augimą, reikia kiekybiškai bei kokybiškai gerinti užimtumą ir didinti socialinę sanglaudą. Norint pasiekti Lisabonoje užsibrėžtus su užimtumu susijusius tikslus reikės, kad valstybės narės dar labiau sustiprintų savo pastangas, ypač moterų patekimo į darbo tinklą srityje. Moterys daug gali nuveikti kaimo vietovėse socialiniame, politiniame, ekonominiame ir aplinkosauginiuose vystymosi sektoriuose. Europoje, kaimo vietovėse, reikia skatinti moteris imtis įvairių veiklų, skatinančių tvarų ir integruotą augimą. Tuomet kaimas taptų patrauklesnis.

Konkreči kiekvienos iš jų padėtis priklauso nuo daugelio veiksnių: moterų ir vyrų poreikiai ir interesai skiriasi, kaip ir jų turimos galimybės bei problemos, su kuriomis jos susiduria.

Šiame straipsnyje analizuojama moters lyderės kaime pasidalinimas darbais šeimoje, ūkyje ir socialinio gyvenimo augimo pasekmės. Darbo objektas – lyderių kaime vaidmuo ir padėtis.

Straipsnio sumanymas brendo ilgą laiką, jo metu buvo rengiama apklausa visoje Lietuvoje. Šio straipsnio objektas – Lietuvos moterų ir vyrų požiūris į lyderystę kaimo vietovėse, į lyčių nelygybę, diskriminaciją, profesinę karjerą.

Tyrimo tikslas – išaiškinti ir ištirti pagrindinius lyderystės aspektus kaime, atkreipiant dėmesį į ekonominio gyvenimo gerinimą ir pasiskirstymą tarp vyro ir moters darbus, aspektus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti lyderių Lietuvos kaime dominuojančią gerąją patirtį.
2. Ištirti lyderystės aspektus ir požymius kaime gerėjant pragyvenimo lygiui ir pasidalinant darbais tarp lyčių.
3. Išsiaiškinti lyderystės veiksnius, lemiančius lyčių nelygybę šalies kaimo vietovėse, diskriminaciją lyties atžvilgiu, profesinės karjeros kliūtis lyčių aspektu.
4. Remiantis anketomis, interviu analize susumuoti ir pateikti moters lyderių modelio aprašą.

Tyrimo metodika

Metodologinį tyrimo pagrindą sudaro anketinė apklausa, ekspertų interviu, aprašomasis, lyginamoji statistinių ir antrinių duomenų analizė. Atlikus informacinės (įvairių žinybų, žodynų, enciklopedijų) įvairių šaltinių ir mokslinės literatūros analizę, išryškėjo lyderio ir karjeros sampratos skirtumai. Anketinė apklausa atlikta 2010 metais, suderinus pusiau struktūrizuoto interviu metodą.

Kaimo vietovės ir dabartiniai globalizacijos procesai

Globalizacijos procesai kaimo žmones veikia skirtingai: dėl jų vykdoma restruktūrizacija, silpnėja žemės ūkio sektorius, plečiasi paslaugų sektorius ir daugiau dėmesio skiriama įvairioms inovatyvioms technologijoms. Lietuvoje situacija skiriasi nei kitose šalyse: kaimų mažėja, miestai auga. Tuo tarpu kitose šalyse tarp miesto ir kaimo nėra didelė atskirtis, nes pats kaimas nedaug skiriasi nuo miesto.

Lietuvoje miestams plečiantis, didėjant, arčiausiai esantys kaimai atsiduria miesto teritorijoje ir tampa miesto dalimi, o gyvenantys žmonės – pradeda dirbti mieste, nedirba žemės ūkyje, nevysto kaimo kultūros. Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centre dirbantys mokslininkai 2005–2006 m. atliko tyrimus, kurie atskleidė spartų gyventojų profesinės struktūros kitimą. Tyrimai išryškino teorinio modelio neurbanizuotų vietovių šiuolaikines funkcijas: 1) rezidencinę; 2) diversifikuotos daugiasektorinės ekonominės veiklos; 3) relaksacijos ir rehabilitacijos; 4) pažinimo ir lavinimo; 5) etnografinio ir etinio paveldo išsaugojimo; 6) kraštovaizdžio puoselėjimo. Ši funkcijų sistema

atskleidė neurbanizuotų vietovių plėtros galimybes, derinant procesus, kuriuos sąlygoja žinių visuomenės formavimasis (Jasaitis, 2007).

Moterų ir vyrų gyvenimas kaimo vietovėse yra įdomus ir patrauklus. Tiek kaime, tiek mieste yra teigiamų ir neigiamų savybių ir problemų. Kaimo vietovėse gyvenančių žmonių sąlygos gerėja, bet plėtra negali būti grindžiama vien žemės ūkiu: būtina diversifikacija žemės ūkio ir kituose sektoriuose. Remiantis Europos Komisijos skaičiavimais, 92 procentai Europos Sąjungos teritorijos sudaro kaimo vietovės ir jose gyvena 56 procentai gyventojų (Klab, 2008). Įdomu, kad Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) savo pranešime, siekiant Europos Sąjungoje kaimo vietoves atskirti nuo ne kaimo vietovių, išskiria vietos administracinius vienetus egzistuojančius ir teigia, kad daugiau negu 50 procentų Europos Sąjungos 25 teritorijos priskiriamos kaimo vietovėms (Cabeza, 2009). Tai labai savotiškas palyginimas dviejų Europos pralamentarų pranešėjų: Klab nurodymu – 92 procentai Europos Sąjungos teritorijos sudaro kaimo vietovės, o Cabeza teigimu – daugiau negu 50 procentų. Labai skiriasi kaimo vietovių socialinė ir ekonominė struktūra, geografinė padėtis, kultūra. Kaimo vietovių ekonomika sukuria 45 procentus bendrosios pridėtinės vertės ir 53 procentus darbo vietų, bet kaimo vietovės pagal daugelį socialinių ir ekonominių rodiklių atsilieka nuo kitų regionų (Klab, 2008). Lietuvos mokslininkai nustatė, kad vien gyvulininkystės sektoriuje kaimo vietovėse vadovauja 30 procentų moterų (Skurdenienė, 2009). Kaimo vietovės atveria puikių galimybių dėl savo augimo potencialo naujuose sektoriuose ir teikiant kaimo bei turizmo paslaugas. Kaimas patrauklus kaip gyvenamoji bei darbo vietos, o išsiskiriantis gamtos ištekliais bei kraštovaizdžiu. Tik kaimo vietovėse yra saugomos teritorijos, kaip rezervatai, draustiniai, regioniniai ir nacionaliniai parkai.

Vykstantys ekonominiai ir socialiniai pokyčiai veikia norinčius iškilti kaime žmones. Kaime gyvenančių žmonių, kaip ir visoje Lietuvoje, dėl įvairių priežasčių susiformavęs neigiamas įvaizdis apie kaimą: a) po sovietinės nepagarbos reliktas, kai į reiškinius buvo žiūrima pasyviai ir vangiai; b) pokario laikotarpiu išvykę į miestus kaimo žmonių neįskiepijimas pagarbos kaimui, nes socialistinis, kartais ir komunistinis režimas skatino miesto augimą. Miestas buvo įvardinamas kaip žmonių ateities gerovė; c) kaime geriau, turtingiau gyvenančių žmonių atsiliepimai apie kaimą pristato negatyvų požiūrį - kaimas svetima erdvė: „Mano vaikai tai tikrai neliks gyventi ir vargti kaime, – važiuos į miestą (Apklausa. Astos pasisakymas); d) patys valdininkai, priimančys lemiamus sprendimus, kaimą laiko „atlieka“; e) nenoras imtis iniciatyvos verslo ir visuomeniniame sektoriuose; f) vyksta visuomenės supriešinimas tarp miesto ir kaimo. Pavyzdžiui,

skatinami ministrų, ministerijų valdininkų įvairiausi kaime gyvenančių žmonių konkursai, renkami kaimo „spinduliai“, „perlai“, „šviesuoliai“ ir kitokie „geruoliai“, lyg norint „pagerbti“, tačiau tai gilina didėjančią atskirtį tarp kaimo ir miesto žmonių. Po tokių konkursų kyla klausimai: ar kaime gyvenantys žmonės tampa kitaip „šviečiantys“, kad gyvena kaime, ar tai ne Lietuvos mastu turėtų būti organizuojama, pabrėžiant Lietuvos žmogaus nepaprastumą? Tuo tarpu, aukšto lygio konkursuose renkamos Lietuvos moterys. Nei viename rengtame konkurse nesimato kaimo moters, stiprios, šviečiančios ir nepakartojamos. Jos ten negali dalyvauti, nes tai – miesto žmonėms organizuota; h) kaimo ir miesto žmonės neugdomi ir neskatinami sužinoti ir įvertinti tautiškumo ir etniškumo ištakų.

Taigi, šiuolaikinėje demokratinėje valstybėje, kai globalios informacijos priemonės pasiekiamos visuose regionuose, visavertė asmenybė turėtų jaustis laisvai ir pilnaverčiai lavindamasi ir tobulėdama, o gyvenamoji vietovė negali būti kliūtis asmenybės raiškai tiek politiniame, tiek versle, tiek visuomeniniame gyvenime. Kuriami apibrėžimai dažnai neatitinka realybės ir neskatina kaimo žmonių iniciatyvumo. Vienas iš tokių yra kaimo plėtra. Kaimo plėtra – tai apgalvota tolydžių ekonominių, socialinių, politinių, kultūrinių ir aplinkos pasikeitimų raida, sudaryta tam, kad pagerinti vietos gyventojų gyvenimo kokybę. Jokie paaiškinimai neduos rezultatų, jokia plėtra neįmanoma be žmonių. Bus sudaryti planai ir kaimo plėtros modeliai, bet be žmonių nebus kam šiuos rezultatus gerinti. Be žmonių kaimo neliks, kaip be žvėrių – miško. Kai mai transformuosis į laukus, miškai – į parkus. Tad, reikia išsiaiškinti kaip kaimo žmogus tampa vadovu ar lyderiu ir ar juo tapti sunku.

Lyderio ir lyderystės samprata

Lyderystės tema apima vieną klausimą – kaip vertinti lyderį, kokius kriterijus taikyti? Pavyzdžiui, jei ūkininkas nuima didelį derlių, nukulia daug grūdų, turi gerą techniką, gerbiamas, gerai elgiasi su samdomais darbininkais, tačiau pila daug trašų, nemoka mokesčių. Reiktų atsiminti pasaulio lyderį Hitlerį, kuris savo kalbomis pavergė savo tautą, sugebėjo pajungti saviems tikslams pasiekti. Tai ar lyderio savybės apima bendražmogiškos vertybės, ar tik sugebėjimas būti lyderiu?

Lyderis suprantamas kaip neeilinis žmogus, kuris eina priekyje, daro įtaką kitiems, įkvepia, inspiruoja ir rodo savo pasekėjams kelią. Lyderio savybės ir elgesys priskiriama prie būdingų ir vertingų bruožų, lemiančių sėkmę. Sukurtos įvairios teorijos apie lyderystę, lyderio bruožus, lyderio bei vadovo panašumus ir skirtumus. Dažnai autoriai iškelia lyderystės svarbą ir aktualumą organizacijoje. Autoriai, rašydami apie lyderystę, vartoja skirtingus terminus, lyderio dominavimą apibūdina įvairiausiai būdais, išryškina vis

kitokias savybes ir ypatybes. Lyderystės samprata žinoma jau nuo M. Weber (1864-1920) laikų. Max Weber šį terminą vartojo valdžios individų savybėms apibūdinti, kaip asmeninis įvaizdis, netradicinis elgesys, sugebėjimas įkvėpti, poreikis daryti įtaką kitiems, komunikabilumas (Weber 1992). Lyderystė traktuojama kaip procesas, įtaka žmogui neprivertstiniu būdu siekti tikslo. Lyderystės sąvoka tyrinėjama įvairiais aspektais: lyderio bruožų nustatymas, vadovo elgesys, vadovo ir pasekėjų tarpusavio sąveika, kurią įtakoja vadovo pasirinktas lyderiavimo stilius, pasekėjų poreikiai transakcija, įtaka, lyderio dimensijos (grupės procesas, įtaka, galios santykis, struktūros inicijavimas, asmenybė).

Lyderystė skirstoma remiantis asmenybių tipais: a) charizmatinė (charismatic); b) dvasinė, autentiška (spiritual, authentic), c) tarnaujančioji lyderystė (servant), d) transformacinė lyderystė (transformational), e) emocinė, rezonansinė lyderystė (emotional), f) į viziją orientuota (visionary). g) moralinė, į vertybes orientuota (moral, value-oriented), h) globali lyderystė (global), i) lyderis „besimokančioje organizacijoje“ (selflearning organization), k) asmeninė lyderystė (personal). l) „Naujosios paradigmos“ lyderystė (new paradigm, systemic) (cit. iš Aelita Skaržauskienė *et al.* 2008). Parikh pabrėžia lyderio kaip gebėjimą būti lyderiu visada ir visur: „Efektyvi lyderystė nėra tik asmenybės bruožas, strategija, taktika ar tik kompetencijų rinkinys. Tai besikeičiantis mąstymo, jutimo bei elgsenos būdas, tai – gyvenimo būdas“ (Parikh, 1996).

Lietuvos kaimas: lyčių lygybės, lyderiavimo, diskriminacijos, karjeros aspektai

Karjera suprantama kaip pasiekimas darbe, pasireiškianti kilimu karjeros laiptais, išaugusia asmenybės galia ir prestižu visuomenėje. Pagal moters sugebėjimą pasirodyti, įsiteigti, jos turėtų būti karjeristės, bet statistika rodo, kad jais dažniau tampa vyrai dėl santykinai didelio asmeninio įsipareigojimo, kuris, labiau priimtinas vyrams negu moterims. Karjera yra aukščiau asmeninio gyvenimo ir tai lengviau išlaikyti vyrams, nei moterims. Karjeros siekiantis asmuo nebūtinai bus lyderis, tad kaime karjeros siekimas nėra aktualus. Kaimiškoji valdančioji struktūra šiuo metu keičiasi: čia vis dažniau įsikuria gamyklos, nedideli fabrikai, apdirbimo įmonės. Tuo požiūriu galima būtų nagrinėti karjeros ypatumus, bet jie būtų tokie pat kaip mieste. O nedideliuose ūkiuose karjera siejama su šeimos verslu ir dažniau pasireiškia paveldimumo karjera, kai mirus tėvui verslas perduodamas sūnui ar dukrai, ar giminės atstovui. Mieste moterims tenka „žaisti“ dvigubą žaidimą: privačioje aplinkoje ir darbe. Darbe moterys nori dominuoti patriarchalinių dogmų sferoje ir šį lygmenį išlaiko namuose, nors asmeninis gyvenimas tai trukdo įvykdyti. Dėl to įvyksta

daug skyrybų (Gineitienė, Stancikienė, 2010, Purvaneckienė, 1999).

Tuo tarpu kaime pasiskirstymas darbais tarp vyrų ir moterų yra labai aiškus arba lygus: dirbama kartu vienodai tokius pačius darbus arba moters darbai apsiribojai pakankamai panašiu darbu. Pavyzdžiui: vyrai važiuoja į mišką pajauti malkų, jei moterys turi kas namuose išverda valgyti – vyksta kartu, jei ne – lieka namuose atlikti moteriškų darbų. Moteriški darbai neapsiriboja vien valgio gaminimu, tai: malkų skaldymas, šieno atnešimas gyvuliams, mėšlo išmėžimas, vairavimas traktoriumi, pieno pristatymas į pieno pirkimo punktą, namų ruoša. Tad, šie darbai nieko nesisiskiria nuo vyriškų. Dar pasitaiko atveju, kada moterys kaime daugiau dirba vyriškų darbų, nei vyrai, nes jos savaitę gyvena vienos, o savaitgaliais vyrai grįžta namo iš darbų mieste. Daug pagyvenusių ar pensinio amžiaus moterų gyvena vienos, tad joms taip pat darbus reikia nudirbti pačioms.

Pagal anketas neįmanoma susidaryti pilną vaizdą apie moterų ir vyrų darbo ypatumus bei lyderystę. Kiekvienas atvejis individualus, kiekvienas žmogus kitoks ir klausimai ne visada parodo susidariusią situaciją. Buvo apklausta 70 žmonių. Apklaunami buvo vadovai, direktoriai, bendruomenių pirmininkai, ūkininkai, dirbantys kaime arba turintys savo gamybą ar aptarnavimo sferą miesteliuose, kaimuose iš visos Lietuvos. Anketose pažymėta, kad į klausimus atsakė 50 vadovų, 10 pavaldinių ir 10 samdomų darbuotojų. Daugiausia atsakiusieji dirba paslaugų srityje, mažiau – gamyboje, dar mažiau – prekyboje, o tik vienas tarpininkavimo įmonėje. Atsakę vadovai įgiję aukštąjį išsilavinimą, kiti – aukštesnįjį. Atsakę į klausimus pažymėjo, kad jų vadovaujamos įmonės mažos, kuriose dirba keli žmonės arba vidutinės, kuriose dirba virš 10 žmonių. Beveik visi atsakė, kad su kitais organizacijų vadovais bei lyderiais bendrauja dažnai. Taigi, vadovų bendradarbiavimas vienu su kitais tarp įmonių yra akivaizdus. Į klausimą nuo kokio amžiaus žmogus gali turėti savo verslą ar tapti lyderiu, daugiausia atsakė: nuo mažens, jei turi sugebėjimą – vadovauti, kiti atsakymai susirikiavo (a – daugiausia atsakiusieji, toliau – mažėjančia tvarka): a) kada nori; b) kai baigia praktiką verslo įmonėje; c) kai baigia verslo vadybos specialybę; d) nuo 18 metų; e) verslas paveldimas. Į klausimą – ar kiekvienas verslininkas ar įmonės, organizacijos vadovas yra lyderis, 65 žmonės atsakė: a) ne kiekvienas; kiti - b) tik turintis nepaprastas savybes; c) aplinkybės; d) jei tiki dievą – atsakė po vieną. Įdomu, kad lyderių nėra daug. Pažįsta tik kelis lyderius atsakė daugiau kaip pusė apklaustųjų, o kad pažįsta daug lyderių – atsakė tik keletas. Lyderio sėkmė priklausanti nuo (a – daugiausia atsakiusieji, toliau - mažėjančia tvarka): a) asmeninių savybių, asmeninių lyderio ryšių, užduočių struktūros ir grupės organizacijos; b) mokėjimo lyderiaujant įtraukti kitus: darbuotojus ir

pasekėjus; c) valdžios ir žmonių santykių, tarpusavio sąveikos funkcijų; d) pasitikėjimo savimi ir savo iniciatyva; e) gebėjimo panaudoti skirtingas galios formas, įvairiais būdais darant įtaką savo pasekėjų elgesiui; f) gebėjimo atsižvelgti į vertybes ir suteikti pasekėjams pakankamai žinių apie alternatyvas; g) organizacinės kultūros; h) organizacijos sugebėjimo prisitaikyti prie išorinių sąlygų. Pesimistinė nuotaika apėmusi Lietuvos vadovus, verslininkus.

Į klausimą – kokia situacija yra Lietuvoje vadovų ir lyderių atžvilgiu, atsakė: a) nekokia; b) neigiama; c) reikia imtis verslo skatinimo priemonių; d) kas sugeba tas turi; e) verslininkai palikti likimo valiai; f) reikia valdžios palaikymo. Tokie atsakymai sudaro grėsmę Lietuvos iniciatyviems žmonėms, jie pradeda netikėti ir nepasitikėti savo ir valstybės jėgomis, o jei valstybė neskatina, nesidžiaugia savo tauta, tai tauta išsigimsta arba savo valstybę paniekina. Į tokius atsakymus turėtų reaguoti valdžios atstovai ir imtis priemonių pozityviai nuteikti dirbančius Lietuvoje ir norinčius dirbti Lietuvos labui. Atlikus anketų analizę, pasirodė, kad norint būti geru lyderiu: vadovas turi būti sąžininga(s) ir teisinga(s) su visais darbuotojais; greitai prisitaikantis prie esamos situacijos; greitai priimančias strateginius sprendimus; aptariančias savo naujas idėjas grupėje; efektyviai bendraujantis su pavaldiniais; pasitikintis savo jėgomis ir gebėjimais; nevengiantis prisiimti rizikos ir atsakomybės; aiškiai nurodantis ko tikimasi iš pavaldinių ir paskiriantis už užduočių įgyvendinimą atsakingus asmenis; mokantis greitai mąstyti, sugebantis sakyti „ne“ arba „taip“; turintis viziją ir ją įgyvendinantis; tobulėjantis žmogus; mokantis spręsti problemas. Lyderio dominuojanti savybė – nebijantis rizikuoti. Daugiausia žmonių verslą apibrėžė kaip sugebėjimą sėkmingai, pelningai vykdyti sandorius, žinojimą ką pirkti, parduoti ir mokėti parduoti. Mažiau atsakė, kad verslas – savarankiška veikla, paremta asmenine rizika, kurios tikslas – gauti pelną, panaudojant savo sugebėjimus, žinias, laiką, kitų žmonių pinigus ir kitų žmonių darbą. Buvo pateikti ir nauji apibrėžimai: verslas – tai valstybės atsvara. Nuo asmeninės laimės priklauso valstybė. Verslą turint, atsakomybė priskiriama pačiam vadovui. Suintrigavę atsakymai buvo į klausimą – kurios lyties atstovas geriau atitinka vadovo – lyderio poziciją. Daugiausia atsakė: moteriškos, o kiti – nėra skirtumo. Galbūt, šiuo metu Lietuvoje valstybės valdyme dvi lyderiaujančios moterys daro įtaką visiems Lietuvoje dirbantiems vadovams ir lyderiams. Keli verslininkai atsakė, kad norinti vadovauti arba vadovaujanti moteris turi psichologinių problemų arba filosofinių intencijų, kad jai ko nors trūksta jos gyvenime, namuose, aplinkoje ir jei imasi vadovavimo – tai ji nori save išreikšti, negali realizuoti savęs šeimoje ir nesijaučia patenkinta. Verslininkai siūlė moteriai subalansuoti jos darbo dieną, ji turinti dirbti pagal savo išgales: keturias arba

šešias valandas per dieną, kad jai užtektų laiko pasiimti vaikus, juos nuvežti namo ar pasirūpinti šeima. Veršlininkai pabrėžė, kad turi būti priimtas labai svarbus įstatymas, kad moteriai, sutinkančiai dirbti namuose namų ruošos darbus, už darbą būtų mokama ir ji kaip ir „nematomi“ darbuotojai ūkyje, galėtų naudotis sveikatos priežiūros, draudimo, invalidumo pašalpomis ir gauti pensiją.

Kaimo moterų problemos Europos Sąjungoje

Moterų ir vyrų gyvenimas kaimo vietovėse atveria daug būdų save išreikšti, bet tai turi būti subalansuota ir apgalvota. Politiniai ir ekonominiai pasikeitimai sąlygoja ūkinės veiklos diversifikaciją. Kaimo vietovių plėtra negali būti grindžiama vien žemės ūkiu: siekiant skatinti perspektyvią ir tvarią kaimo plėtrą būtina diversifikacija ir žemės ūkio sektoriuje, ir už jo ribų (Lietuvos moterys, 2009).

Nors miestai užima vyraujančią padėtį ir sulaukia daugiausia per rinkimus išrinktų centrinės, vietos, miestų ir regioninės valdžios atstovų, vykdytojų ir sprendimų priėmėjų bei žiniasklaidos dėmesio, didžioji socialinio ir ekonominio gyvenimo dalis vyksta kaimo vietovėse. Nors miestai, be jokios abejonės, prisideda siekiant Lisabonos darbotvarkėje išdėstytų tikslų, tvari kaimo vietovių plėtra teikia galimybių, kurios ES ekonomikos augimo požiūriu gyvybiškai svarbios.

Kaimo vietovės atveria puikių galimybių dėl savo augimo potencialo naujuose sektoriuose ir teikiant kaimo bei turizmo paslaugas. Jos patrauklios kaip gyvenamosios bei darbo vietos ir svarbios kaip gamtos išteklių ir labai vertinamų kraštovaizdžių šaltinis. Be to, turtingi kaimo vietovių gyvenviečių istorija ir architektūros paveldas ir jose yra daug saugomų teritorijų, pvz., regioninių ir nacionalinių parkų (Klab 2008).

2006 m. vasario 20 d. Europos Vadovų Taryba patvirtino kaimo plėtros strategines gaires. Norint pasiekti šiose gairėse nurodytus prioritetinius tikslus, ypač pagerinti gyvenimo kaimo vietovėse kokybę, skatinti įvairinti kaimo vietovių ekonomiką ir didinti kaimo vietovių konkurencingumą, labai svarbu, kad moterys visapusiškai dalyvautų ir prisidėtų atgaivinant vietos bendruomenes, kuriant naujas įmones ir siekiant maksimaliai padidinti žmogiškuosius išteklius (McGuinness, 2006). Be to, siekiant, kad kaimo plėtra būtų tvari, būtina užtikrinti, kad moterų ir vyrų galimybės būtų lygios.

Remiantis 2000 m. Lisabonoje vykusio Europos Vadovų Tarybos susitikimo metu nustatytais tikslais, iki 2010 m. Europos Sąjunga turi tapti konkurencingusia ir dinamiškiausia pasaulyje žinių ekonomika, galinčia išlaikyti tvarų ekonomikos augimą, kiekybiškai bei kokybiškai gerinti užimtumą ir didinti socialinę sanglaudą. Norint pasiekti Lisabonoje užsibrėžtus su užimtumu susijusius tikslus reikės, kad valstybės

narės dar labiau sustiprintų savo pastangas, ypač moterų patekimo į darbo tinką srityje. Moterys labai svarbios kaimo vietovių socialinio ir politinio, socialinio, ekonominio ir aplinkosauginio vystymosi požiūriu. Europos kaimo vietovės turi visapusiškai išnaudoti savo potencialą, kitaip jos, ypač atokiausi ir žemės ūkio regionai, atsiliks įgyvendinant Lisabonos tikslus (Klab, 2008; Gineitienė, Stancikienė, 2010).

Rodikliai rodo, kad ir vyrų, ir moterų užimtumo lygis kaimo vietovėse yra žemesnis. Be to, daugelyje ES šalių nedarbas ir darbo vietų įvairovės stoka būdingesnė moterims nei kaimo vietovėse gyvenantiems vyrams. Paprastai moterų užimtumo rodikliai kaimo vietovėse yra žemesni, nes ne visada skaičiuojama, kad ūkiuose dirbančios moterys sudaro darbo jėgą, be to, kaimo vietovėse mažiau mokamų darbo vietų negu miesto teritorijose.

Kaimo vietovėse vyksta demografiniai, socialiai ir kultūriniai pokyčiai. Gyventojų senėjimas, aktualus visai Europai, ypač akivaizdus kai kurių valstybių narių regionuose, kuriuose vyrauja kaimo vietovės. Vaikus ir kitus priežiūros reikalingus asmenis paprastai prižiūri moterys. Moterys pasirenka tokias darbo valandas, kad galėtų vykdyti savo priežiūros išpareigojimus, o tai turi neigiamų trumpojo ir ilgojo laikotarpio padarinių jų karjerai, pajamoms ir pensijai. Tą patį galima pasakyti ir apie miestų teritorijas, bet jose infrastruktūra geresnė ir atstumai paprastai trumpesni, nes viskas daugiau centralizuota.

Europos kaimo vietovės įvairios ir joms priklauso daug pirmaujančių regionų. Vis dėlto kai kurios kaimo vietovės, ypač atokiausios, turinčios mažiausiai gyventojų ar labiausiai priklausančios nuo žemės ūkio, susiduria su išskirtinėmis problemomis. Šioms vietovėms reikalinga parama, kad jos ateinančiais metais galėtų atremti augimo ir tvarumo iššūkius. Joms būdingos įvairios problemos: nepalanki demografinė padėtis; mažesnis užimtumo ir didesnis nedarbo lygis; mažesnis pajamų lygis; nesubalansuotas darbo pasiskirstymas namų ūkyje; sunkumai derinant darbą ir šeiminių gyvenimą; nepakankamai išplėtotą techninę ir socialinę infrastruktūrą; daugelio paslaugų, pvz., sveikatos priežiūros, vietos viešojo transporto, vaikų priežiūros įstaigų ir socialinių paslaugų pagyvenusiems bei sergantiems žmonėms, trūkumas; lėta paslaugų sektoriaus raida; įgūdžių ir žmogiškųjų išteklių trūkumai; švietimo ir mokymo priemonių stoka; mažesnė namų ūkių, turinčių prieigą prie plačiajuosčio interneto, procentinė dalis; verslo paslaugų, kuris teikiant būtų remiami moterų projektai ir įmonės, stoka; menka investicinė veikla; nedidelis sprendimų priėmimo ir planavimo procesuose dalyvaujančių moterų skaičius ir kt.

Dabartinėje Europoje žymūs ne tik kaimo ir miesto, bet ir turtingesnių ir skurdesnių ES šalių skirtumai. Įvairių sričių duomenys aiškiai atskleidžia skirtumus

ir rodo, kad reikia teikti pirmenybę naujųjų valstybių narių poreikiams, ypač postsovietinių šalių, tokių, kaip Lietuva, Latvija, Estija ir kt. Kaimo vietovėse yra įvairių moterų grupių – senų ir jaunų, bedarbių ir ekonomiškai aktyvių, ūkininkų, gyvenančių centrinėse ir pakraščio vietovėse, ir skirtingoms moterų grupėms reikia skirtingos veiklos. Nepriteklius labiausiai jaučiamas skurdesnių išsiplėtusios ES šalių kaimo vietovėse (Klab, 2008). Čia slėpi pavojus, kad naujųjų valstybių narių atokiausių ir kaimo regionų augimo potencialas bus laikomas ribotu ir į jas nebus investuojama, nors, kaip rodo faktai, tikriausiai būtent šiuose regionuose didžiausias nepriteklius ir prasčiausia gyvenimo kokybė.

Dėl tokios padėties daugelyje vietovių nesustoja migracija – ypač jaunimo ir aukštos kvalifikacijos žmonių. Išvykstančiųjų daugumą sudaro moterys, ir tai daro neigiamą poveikį kaimo vietovių socialiniam gyvenimui ir ekonomikai. Be to, dėl moterų migracijos mažėja bendrų namų ūkių. Labai nukentėjo socialinės infrastruktūros institucijos ir visuomenei svarbios paslaugos. Vidutinės trukmės ir ilgalaikiam šių regionų vystymuisi pavojų kelia ne tik gyventojų netektis, bet ir daug mažesni gimstamumo rodikliai (Gineitienė, Stancikienė, 2010).

Lietuvos moterų amžius, išsilavinimas, užimtumas, karjeros galimybės

Remiantis išankstiniais Statistikos departamento duomenimis, 2010 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 1781 tūkst. moterų ir 1548 tūkst. vyrų, t. y. moterų buvo 233 tūkst. daugiau negu vyrų. Moterys sudarė 54 procentų visų šlies gyventojų. Per pastaruosius dešimt metų moterų sumažėjo 4,1, o vyrų – 5,1 procentų Tuo tarpu 2009 m. pradžioje Europos Sąjungos valstybėse narėse gyveno 255,5 mln. moterų, arba 12 mln. daugiau negu vyrų. Moterys sudarė 52 procentų visų gyventojų, 100 vyrų teko 105 moterys. Iš Europos Sąjungos valstybių narių daugiausia moterų 100 vyrų teko Estijoje ir Latvijoje – po 117, Lietuvoje – 115, Švedijoje gyventojų sudėtis pagal lytį beveik vienoda.

Lietuvoje moterys gyvena 11,3 metų ilgiau nei vyrai, tai didžiausias skirtumas Europos Sąjungoje. 2008 m. moterų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė buvo 77,6, vyrų – 66,3 metų. Europos Sąjungoje moterys vidutiniškai gyvena 82, vyrai – 75,8 metų (2006 m. duomenimis). Mažiausias moterų ir vyrų vidutinės tikėtinos gyvenimo trukmės skirtumas buvo Švedijoje (4,1 metų), Jungtinėje Karalystėje ir Kipre (po 4,4 metų). Moterų ir vyrų amžiaus struktūra skiriasi. 2009 m. pradžioje Lietuvoje 100 jaunų (iki 30 metų amžiaus) vyrų teko 96 moterys. Ypač skyrėsi pagyvenusiu (60 metų ir vyresnio amžiaus) moterų ir vyrų skaičius, 100 vyrų teko 180 moterų.

Aukštojo mokslo siekia daugiau moterų negu vyrų. 2009–2010 mokslo metų pradžioje universite-

tuose ir kolegijose moterys sudarė 59 procentų visų studentų. Didžiausią studijuojančiųjų dalį (75 procentų) moterys sudaro Kauno medicinos universitete ir Lietuvos veterinarijos akademijoje. Populiariausios studijų sritys tarp moterų tebėra socialinės paslaugos – 90 procentų jas studijuoti pasirinkusiųjų sudarė moterys, sveikatos priežiūra – 80, žurnalistika – 79, pedagogika ir humanitariniai mokslai – 76, socialiniai mokslai – 72 procentus. Tačiau vis dažniau pastebima, kad moterys renkasi ir vadinamąsias „vyriskas“ specialybes. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje tarp 378 kariūnų – 25 moterys (7 procentų visų studentų), studijuojančios orlaivių pilotavimą, skrydžių valdymą, tarptautinius santykius ir personalo vadybą. Mykolo Romerio universitete studijuoja 88 būsimos policijos pareigūnės (43 procentas studentų). 2009 m. aukštąjį išsilavinimą įgijo 22,0 tūkst. moterų, arba 65 procentai visų absolventų. Moterys sudarė 68 procentų baigusiuju antrąją studijų pakopą ir įgijusiųjų magistro kvalifikacinius laipsnius. Praėjusiais metais daktaro mokslo laipsnį įgijo 338 asmenys, iš jų 208 moterys (62 procentai). 2008 m. moterų, turinčių mokslo laipsnį ar pedagoginį vardą, buvo 2,7 tūkst. (44 procentų), vyrų – 3,4 tūkst. (56 procentų). Moterys sudarė 19 procentų turinčiųjų habilituoto daktaro laipsnį, 15 procentų – profesoriaus vardą.

Moterų užimtumas Lietuvoje didesnis negu vyrų – tai labai svarbus faktorius Purvaneckienė, 1999). Išankstiniais Statistikos departamento gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, 2009 m. moterų užimtumo lygis (15–64 metų amžiaus užimtų asmenų ir to paties amžiaus visų gyventojų santykis) buvo 60,7, vyrų – 59,5 procentų, 2008 m. – atitinkamai 61,8 ir 67,1 procentų Trečiąjį 2009 m. ketvirtį Europos Sąjungos valstybėse narėse moterų užimtumo lygis siekė 58,7, vyrų – 71 procentų Didžiausias moterų užimtumo lygis buvo Danijoje (73,7 procentų) ir Nyderlanduose (71,5 procentų), žemiausias – Maltoje (37,9 procentų) ir Italijoje (46,1 procentų). Gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, trečiąjį 2009 m. ketvirtį moterys sudarė 39,2 procentų visų teisės aktų leidėjų, vyresniųjų valstybės pareigūnų, įmonių, įstaigų, organizacijų ir kitų vadovų. Tai vienas aukščiausių rodiklių Europos Sąjungoje. Moterų nedarbo lygis didėja lėčiau nei vyrų. Išankstiniais gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, 2009 m. darbo neturėjo 85,3 tūkst. moterų ir 139,8 tūkst. vyrų. Vyrų nedarbo lygis 2009 m. buvo 17 procentų ir per metus išaugo 2,8 karto, o moterų – 10,4 procento ir per metus išaugo 1,9 karto.

Kiekvieno individo darbinė veikla visais laikais buvo daugiau ar mažiau statusą visuomenėje įtakojantis rodiklis. Daugėja mūsų šalyje moterų verslininkų, kurios ryžtingai siekia karjeros, finansinės laivės, didesnių galimybių patenkinti savo gyvenimo poreikius. 2009 m. Statistikos departamento smulkaus ir vidutinio verslo tyrimo rezultatai parodė, kad moterys suda-

rė 28,7 procentų visų verslu užsiimančių asmenų, tai 0,7 procentų punkto daugiau negu 2008 m. Pagrindinėmis moterų verslo sritimis išlieka žmonių sveikatos priežiūra (60,9 procentų visų šia veikla užsiimančių verslininkų) ir socialinio darbo bei apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos (58,3 procentų). Paskutiniais metais atsiranda daugiau moterų verslininkų „vyriskais“ laikytuose versluose kaip statyba ir transportas. Šiose verslo srityse moterų dalis 2009 metais atitinkamai padidėjo 2,8 ir 11,8 procentų punkto ir sudarė 15,1 ir 24,7 procentų

Mažėja atotrūkis tarp moterų ir vyrų darbo užmokesčio. 2008 m. moterų vidutinis valandinis bruto darbo užmokestis pramonės, statybos ir paslaugų įmonėse buvo penktadaliu (20,5 procentai) mažesnis negu vyrų (2007 m. – 24,4 procentų). Moterų vidutinis valandinis bruto darbo užmokestis sudarė 11,46, vyrų – 14,41 lito. Europos Sąjungoje didesnis negu Lietuvoje moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis pramonės, statybos ir paslaugų įmonėse buvo Čekijoje (25,4 procentų), Jungtinėje Karalystėje (21,3 procentų).

Abiejų lyčių aktyvus dalyvavimas formuojant Lietuvos politiką ir teikiant sprendimus padeda geriau atspindėti visuomenės įvairovę, įtakoja efektyvesnį valstybės valdymą. Moterys Lietuvoje šiuo metu eina svarbiausias valstybės valdžios pareigas: 2009 m. Lietuvoje išrinkta pirmoji Lietuvos Respublikos prezidentė. Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkė – moteris. Penkioliktoje Lietuvos Respublikos Vyriausybėje yra dvi moterys ministrės. 2009 m. į Europos Parlamentą išrinktos 3 moterys ir 9 vyrai. 2008 m. į Lietuvos Respublikos Seimą išrinktos 26 moterys ir 115 vyrų. Seimo Audito komiteto pirmininkės pareigas eina moteris. Dviejų iš dešimties Lietuvos Respublikos Seimo komisijų pirmininkės yra moterys. 2007 metais į savivaldybių tarybas išrinktos moterys sudarė 22 procentų visų išrinktųjų. Europos parlamente narių pasiskirstymas pagal lytį yra ryškiai besiskiriantis: jei 2004 metais moterys buvo 4 (38,4 procentų), o vyrai – 8 (61,5 procentų), tai jau 2009 metais moterų yra tik vos 3 (25 procentų), vyrų – 9 (75 procentų). Daugiausia moterų valstybės valdyme dalyvauja Švedijoje – jos sudaro 47 procentų nacionalinio parlamento narių, Suomijoje – 42, Nyderlanduose – 41, Danijoje – 38, Ispanijoje – 36, Lietuvoje – 18 procentų Mažiausia moterų valstybės valdyme dalyvauja Rumunijoje ir Vengrijoje – po 11 procentų (Moterys nacionaliniuose parlamenteuose, 2010).

Modernaus lyderio modelis

Šiuolaikiškas lyderis – tai tikras novatorius ir naujų poslinkių ieškotojas, generuojantis naujas idėjas. Jis – nepaliaujantis mąstytojas, nepaprastos elgsenos, gyvenantis naujovių sukuryje. Jis – komandos galva

ir veda ją, žvelgia į priekį, bet mato kiekvieną savo narį, kad galėtų suprasti ir paskatinti. Lyderis suteikia laisvę idėjoms ir jų įgyvendinimui. Veiksmingi lyderiai susikuria lankstų veiklos modelį: principų planavimas, kontrolė, įdėtos pastangos, pasiekti rezultatai, sukurta eksperimentavimo strategija, apgalvotas veiklos potencialas ir kokybiškas komandos valdymas, prisitaikymas prie verslo aplinkos, siekimas rezultatų.

Talentingi lyderiai išsikelia aiškius tikslus ir konkrečias priemones jiems pasiekti: modernios technologijos, komandos motyvavimas, valdymas, sprendimų priėmimas, sugebėjimas priimti aplinkos teikiamas informacijas ir panaudoti jas tobulėjimo procese, įdedant minimalias pastangas per maksimalų greitį, išlaikant konkurencingumą. Lyderis daro įtaką savo pasekėjams. Žmonėms darantys įtaką lyderiai stiprūs ir sugeba greitai į viską reaguoti. Čia jų lyderystės raktas. Lyderio stiprybė padeda susikurti apie save įvaizdį.

Lyderis kaime turi būti kitoks nei kiti, įdomesnis, gudresnis, apsukresnis, komunikabilus, darbštus, mokantis dirbti, linksmas, turintis tvirtą moralinių ir dorovinių vertybių sistemą. Greiti sprendimai nėra tokie svarbūs, tačiau greita reakcija padės užsitarnauti reikiamą dėmesį. Kaime lyderis gali būti ir nežinomas visuomenėje – jis išskirtinis žmogus šeimoje, giminėje. Lyderio darbas susižavėję žmonės tampa jo pasekėjais. Tai dažniausiai būna vaikai arba kartu dirbantys darbuotojai. Lyderiai kaime gali būti ūkininkai, bendruomenių pirmininkai, veterinarijos gydytojas, mokytoja ar mokytojas, bibliotekininkė, seniūnas, šmaikštumu pasižyminti asmenybė, dalyvaujanti kaimo gyvenime ar gerai dirbanti darbininkė, einanti į talkas. Tai vietos autoritetai, kuriuos gerbia, kuriais seka, kuriuos pavyzdžiu pateikia savo vaikams, jaunimui.

Išvados

1. Lietuvoje kaimo vietovėse gyvenančioms moterims ir vyrams reikalingas dėmesys. Būtina teikti svarią paramą vietos iniciatyvoms ir bendruomenės veiklai ir taikyti integruotą požiūrį į kaimo plėtrą, svarbią vietą skiriant moterims.
3. Įtraukti ir siūlyti moterims dalyvauti vietos ekonominiame ir visuomeniniame gyvenime, plečiant kaimo plėtrą.
4. Kaip rodo demografinė padėtis, moterys gyvena ilgiau nei vyrai. Tai jas reiktų skatinti jungtis į centrus, kurti moterų ar moterų ir vyrų tinklus, kas padėtų pagerinti moterų padėtį, patenkinti poreikius, paskatintų dalyvauti vietos sprendimų priėmimo ir planavimo procesuose, ekonominiame ir visuomeniniame gyvenime, atgautų moralinę pasitenkinimą, prisidėtų prie vietovių augimo, užimtumo ir tvaraus vystymuisi, taip pat padėtų augti ekonomikai. Iniciatyvai kelti reiktų taikyti specialias priemones.

5. Siekiant kaimo vietovių augimo, užimtumo ir tvaraus vystymosi reikalinga įvairovė. Svarbu stiprinti moterų įsitraukimą ir dalyvavimą naujų ekonomikos sektorių, kaip telekomunikacijų, laisvalaikio paslaugų ir aplinkos gerinimo, veikloje.
6. Kaime verslumui kelti reikia skatinti vietos valdžios institucijas, kad jos finansiškai paremtų besikuriančias įmones.
7. Karjeros siekimas kaimuose ir miestuose skiriasi. Miestuose karjera siejama su aukšto posto užimamą vietą, o tokį reiškinį kaime galima nagrinėti besikuriančiuose fabrikuose, gamyklose, apdirbimo įmonėse, statomose kaimuose. Kaimuose nedideliuose ūkiuose karjera siejama su šeimos verslu ir dažniau pasireiškia paveldimumo karjera, kai mirus tėvui verslas perduodamas sūnui ar dukrai, ar giminės atstovui.
8. Iš anketų atsakymų pasirodė, kad geras lyderis – tai: sąžininga(s) ir teisinga(s) vadovas su visais darbuotojais; greitai prisitaikantis prie esamos situacijos; greitai priimančias strateginius sprendimus; aptariantis savo naujas idėjas grupėje; efektyviai bendraujantis su pavaldiniais; pasitikintis savo jėgomis ir gebėjimais; nevenčiantis prisiimti rizikos ir atsakomybės; aiškiai nurodantis ko tikimasi iš pavaldinių ir paskiriantis už užduočių įgyvendinimą atsakingus asmenis; mokantis greitai mąstyti, sugebantis sakyti „ne“ arba „taip“; turintis viziją ir ją įgyvendinantis; tobulėjantis žmogus; mokantis spręsti problemas. Lyderio dominuojanti savybė – nebijantis rizikuoti.
9. Anketas užpildę atstovai pažymėjo, kad lyderio sėkmė priklauso nuo: a) asmeninių savybių, asmeninių lyderio ryšių, užduočių struktūros ir grupės organizacijos; b) mokėjimo lyderiaujant įtraukti kitus: darbuotojus ir pasekėjus; c) valdžios ir žmonių santykių, tarpusavio sąveikos funkcijų.
10. Anketose pateikti atsakymai apie lyderio lytį suintrigavo. Lietuvoje dirbantiems vadovams moteris atitinka lyderio pozicijas. Tačiau verslininkai pabrėžė, kad turi būti priimtas įstatymas: moteris, norinti dirbti namuose namų ruošos darbus, turi būti įteisinta kaip dirbanti darbuotoja.
11. Įmones kurti turi imtis patys žmonės. Tam reikia kelti sąmoningumą. Verslų kūrimą turėtų inicijuoti studentai, kurie atliktų praktikas kaime. Integruotai kaimo plėtrai vystytis padėtų moterų veikla. Skatinant mokymus, informavimą ir verslininkystę reikia atsižvelgti į specifinius žmonių poreikius.
12. Lyderio kaime populiarumą lemia tikslo išsikėlimas ir asmeninės savybės, kaip gudrumas, apsukrumas, komunikabilumas, darbštumas, sugebėjimai, linksmumas.
13. Reikia parodyti ir iškelti gerąsias kaimo puses, kad žmonės pakeistų nusistovėjusį neigiamą požiūrį apie kaimą ir apie Lietuvą. Į kaimą arba užmiestį išvažiuoja gyventi tokie žmonės, kurie moka suderinti savo šeimyninį gyvenimą su darbu, dažnai pasiturintys. Reikia kviesti įvairių nepopuliarių profesijų žmones įsikurti kaime, keliant ir išsaugant kaimą. Sugriovus nuo seno puoselėtą kaimiškąją tradiciją, vėliau ją bus neįmanoma atstatyti.

Rekomendacijos

Kaimo vietovėse gyvenantys vyrai ir moterys turi patys kelti savo sąmoningumą. Vietos iniciatyvos ir bendruomenių veikla dažniausiai pasireiškia pramoginiame sektoriuje. Lietuvoje yra 15 procentų verslų kuriančių bendruomenių. Skatinant verslumą kaime turėtų vietos valdžios institucijos taikyti specialias priemones finansiškai paremti besikuriančias įmones. Verslumui inicijuoti galėtų padėti atvykstantys studentai, studijuojantys vadybą, verslą, kultūros vadybą bei žemės ūkio specialybes, kurie atliktų praktiką kaimo vietovėse ir sukurtų realų produktą. Moterims ir vyrams, gyvenantiems kaime yra mažai darbo vietų, kur jie galėtų dirbti, nes visi dirba savo ūkiuose. Darbo vietas kaimo žmonės turi susikurti patys. Tai mažų arba vidutiniškų įmonių kūrimas: turizmo, infrastruktūros, telekomunikacijų, laisvalaikio paslaugų, aplinkos gerinimo veiklose: skalbimo, siuvimo, batsiuvio paslaugos, kepykla, kirpykla, kompiuterių kavinė. Iniciatyvai kelti turi būti taikomos specialios priemonės, pvz.: susikūrusioms įmonėms mokesčių nemokėjimas, patalpų suteikimas pagal sutartis, studentų kvietimas dirbti į rajonus. Integruotai kaimo plėtrai vystytis padėtų moterų veikla. Demografinė padėtis rodo, kad moterys gyvena ilgiau nei vyrai, tad jos turėtų jungtis į centrus, kurti moterų ar moterų ir vyrų tinklus, kas padėtų pagerinti moterų padėtį, patenkinti poreikius, paskatintų dalyvauti vietos sprendimų priėmimo ir planavimo procesuose, ekonominiame ir visuomeniniame gyvenime, atgautų moralinį pasitenkinimą, prisidėtų prie vietovių augimo, užimtumo ir tvaraus vystymuisi, taip pat padėtų augti ekonomikai. Pradėjusios savo verslą ir įsteigusios mažas įmones moterys ir vyrai dalyvautų kaimo vietovių atnaujinime ir diversifikavime. Tačiau būtina atsižvelgti į žmonių poreikius. Pagal Europos Sąjungos siūlymus ir teikiamas rekomendacijas ministras pirmininkas Andrius Kubilius ir valdančioji koalicija pasiūlė ir priėmė įstatymą, kad žmonės, dirbantys kaime, užsiimančios savarankiška veikla, dar vadinami situoktinių pagalbininkais būtų registruoti, nebebūtų „nematomi“ darbuotojai, tuo būdu galėtų naudotis sveikatos priežiūros draudimo, gauti pensiją, motinystės ir invalidumo pašalpas. Ar tai geras sprendimas sunku referuoti,

reikia atlikti apklausą ir įvertinti situaciją. Dabar tik galima pasakyti, kad vadinami „nematomi“ darbuotojai – ūkyje dirbantys žmonės pasielgė įvairiai: vieni emigravo, kiti – moka mokesčius ir kuriasi savo ūkyje, kiti – skursta. Jie buvo „nematomi“, bet valstybei jie nekainavo. Dabar jie moka mokesčius, bet neaišku ar gaus pensiją, nes neišdirbs reikiamo Lietuvoje nustatyto laiko, kad gauti pensiją.

Į kaimą arba užmiestį išvažiuoja gyventi tokie žmonės, kurie moka suderinti savo šeimyninį gyvenimą su darbu, dažnai pasiturintys. Reikia kviesti įvairių nepopuliarių profesijų žmones įsikurti kaime, keliant ir išsaugant kaimą (pvz., bendruomenė „Viva sol“, Dargužių kaime; Sargelių kaimo bendruomenė, Raseinių raj.). Sugriovus nuo seno puoselėtą kaimiškąją tradiciją - neįmanoma bus ją atstatyti. Kaimų vietoje atsiras laukai.

Reikia ir būtina kuo greičiau atkreipti visuomenės dėmesį į gerąsias kaimo puses, kad žmonės pakeistų nusistovėjusį neigiamą požiūrį apie kaimą ir apie Lietuvą. Šiuolaikinės Lietuvos kaimas suteikia žmogui galimybę ne tik gerai pailsėti ir paragauti tikro ekologiško maisto, bet ir susipažinti su ilgaamžiu kaimo kultūros paveldu, bioįvairove, pamėginti išmokti senųjų lietuviškų amatų.

Literatūra

1. Cabeza, S. E. S. (2009/C 317/08). Prieiga per internetą: <http://www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:317...LT> [žiūrėta: 2010-05-09]
2. Lietuvos moterys (2009). Statistinis portretas. Interaktyvi prieiga: http://iz.euro.lt/go.php/lit/Lietuvos_moterys_2009_metais._statistini/1934[žiūrėta: 2010-06-05]
3. Jasaitis, J. (2007). Neurbanizuotų vietovių šiuolaikinių funkcijų sistemos įgyvendinimas strateginio planavimo procese. *Žemės ūkio mokslai*. T. 14. Priedas. P. 41–47.
4. Klab CH. (2008). Dėl moterų padėties ES kaimo vietovėse. Pranešimas. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=LT&reference=A6-0031/2008> [žiūrėta: 2010-06-05]
5. Gineitienė Z., Stancikienė A. (2010). Subalansuotas lyčių atstovavimas siekiant karjeros versle ir valstybės valdyme. Moterų vadovių įtaka demokratijos vystymuisi // Baigiamoji Vilniaus konferencija. Projekto ataskaita. Vilnius.
6. McGuinness M. (2006). Pranešimas 2006 m. vasario 1 d. dėl pasiūlymo dėl Tarybos sprendimo dėl Bendrijos strateginių gairių kaimo plėtrai (2007–2013 m. programavimo laikotarpis) (KOM(2005)0304 – C6-0349/2005 – 2005/0129(CNS)). Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=LT&reference=A6-0023/2006> [žiūrėta: 2010-05-09]
7. Moterys nacionaliniuose parlamentuose. 2010 m. vasario 28 duomenys. Prieiga per internetą: <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif3009006.htm> [žiūrėta: 2010-05-09]
8. Parikh, J. (1996). *Intuition: The New Frontier of Management*. Cambridge: Blackwell Publishers.
9. Purvaneckienė G. (1999). Moterys Lietuvos visuomenėje // Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje. Vilnius.
10. Skaržauskienė, A. (2008). *Sisteminis mąstymas kaip kompetencija lyderystės paradigmoje* (Daktaro disertacija, ISM.)
11. Skurdenienė, I. (2009). Gyvulininkystės raiška Lietuvos ekologiniame sąjūdyje: europinis modelis tautinio savitumo fone. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Šiaulių universitetas. 3 (16). P.179-192.
12. Weber M. (1992). Politika kaip profesinis pašaukimas // *Politologija*. Nr. 2.

I. Skurdenienė, D. Šeškauskaitė

Rural leadership in the Lithuania: trade and gender aspects

Summary

The greatest problems of the Lithuania country is facing are economic and social: there is an economic recession in the country; the country has lost its eastern markets for agricultural and industrial products; the standard of living has declined after the political changes; and the crime rate is high. In terms of *social development*, rural disposable household income is lower than in Lithuania urban areas. In that respect, over-dependence on agriculture is equally a serious problem in rural areas demanding for a diversi-

fication of rural activities and employment opportunities. This will be increasingly important when the agriculture and processing sectors become more efficient. Moreover, basic living conditions are comparatively poorer in rural areas than in the cities, and a tendency to ageing of rural population can be a threat to economic vitality.

Social and economic changes taking places in Lithuania countryside are changing the problem of gender dimension. The goal of this research was to show the main aspects

of leadership in the rural areas of Lithuania in the context of today's trade and gender dimension and integration. The main problems in rural areas are related to the current agrarian reform; people are motivated to start private farming, but they do not have enough resources. Rural people have also lost many of the social and communal services maintained by big state and collective farms. The proportion of women in the total labour force is high at 48 percent. However, forms of occupational sex segregation can be seen. In rural areas women are mainly involved in unskilled work in the fields, cowsheds, pig or poultry farms, or in social services. A special problem in rural areas is that the privatization of state and collective farms has led to the loss of the social services they supplied. If kindergartens are closed, it is difficult for women to have paid employment outside the home. There is a great difference in the age structure of men and women in rural areas; in the oldest age group (over 65 years) there are many more women than men. The level of education is far lower in rural than in urban areas, and the educational level of rural women is lower than that of rural men. Although there is now more migration from cities to rural areas than vice versa, young and unmarried women have a tendency to move from rural areas to cities, or foreign countries. The greatest problems for rural women are economic and caused by unemployment or a heavy work load. Other problems are the lack of district hospitals, maternity clinics and pharmacies in rural areas and the fact that transportation costs to regional centres are high. It is al-

so problematic that there are no extension services in home economics, home management or in new job opportunities such as rural entrepreneurship or agrotourism. In addition, discrimination against women in employment persists. The transition period in society has been particularly difficult for women because of the threat of unemployment and the diminishing social services (such as kindergartens).

The statistical data show, that women representation in all levels of governmental structures of Lithuania Republic is insufficient. Quite big gap between man and women possibilities, seeking professional career, and in gender equality in general is noticeable.

This study assesses female and male leadership in Lithuania rural areas through analysis of interviews with government officials and recognized local leaders. Findings of previous community studies, which suggested that structural characteristics of communities influence their leadership patterns, have been incorporated into this study of gender. Key and action informant data were collected in all regions of rural Lithuania which differ in levels of urban presence and pressure. The findings revealed that men dominated rural leadership positions and were recognized as leaders more often than women, but that the gender ratios of leaders, as well as the types of women leaders who emerged, varied by site.

Key words: leadership, gender, rural development and perspectives.